

Економіка підприємства

УДК 338.4:330.3:658

В.Г. Алькема

*доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри управлінських технологій,
Університет економіки та права «КРОК»*

М.І. Копитко

*доктор економічних наук, доцент,
професор кафедри управління
фінансово-економічною безпекою,
Університет економіки та права «КРОК»*

Методологічний підхід мінімізації негативного впливу дестабілізуючих чинників зовнішнього середовища на діяльність підприємств транспортного машинобудування

У статті на основі встановленого факту неефективності здійснюваних заходів підприємствами з метою протидії дестабілізуючим чинникам зовнішнього середовища доведено необхідність їх активізації шляхом об'єднання зусиль декількох суб'єктів господарювання. Розроблено методологічний підхід протидії проявам впливу дестабілізуючих чинників зовнішнього середовища завдяки об'єднанню зусиль підприємств та державних і суспільних інститутів. У такому підході визначено напрями, методи та принципи діяльності цих суб'єктів; результатом його реалізації стане досягнення бажаних результатів щодо зниження рівня негативного впливу дестабілізуючих чинників зовнішнього середовища на діяльність підприємств транспортного машинобудування.

***Ключові слова:** підприємства транспортного машинобудування, об'єднання підприємств, асоціації, дестабілізуючі чинники, рейдерство, тіньова економіка, корупція.*

В.Г. Алькема

*доктор экономических наук, профессор,
заведующий кафедрой управленческих технологий,
Университет экономики и права «КРОК»*

М.И. Копытко

*доктор экономических наук, доцент,
профессор кафедры управления
финансово-экономической безопасностью,
Университет экономики и права «КРОК»*

Методологический подход минимизации негативного влияния дестабилизирующих факторов внешней среды на деятельность предприятий транспортного машиностроения

В статье на основе установленного факта неэффективности проводимых мероприятий предприятиями с целью противодействия дестабилизирующим факторам

внешней среды доказана необходимость их активизации путем объединения усилий нескольких субъектов хозяйствования. Разработан методологический подход противодействия проявлениям влияния дестабилизирующих факторов внешней среды благодаря объединению усилий предприятий и государственных и общественных институтов. В таком подходе определены направления, методы и принципы деятельности этих субъектов; результатом его реализации станет достижение желаемых результатов по снижению уровня негативного влияния дестабилизирующих факторов внешней среды на деятельность предприятий транспортного машиностроения.

Ключевые слова: предприятия транспортного машиностроения, объединения предприятий, ассоциации, дестабилизирующие факторы, рейдерство, теневая экономика, коррупция.

Victor Alkema
*Doctor of Economics, Professor,
Head of Managerial Technologies Department,
“KROK” University*

Marta Kopytko
*Doctor of Economics, Associate Professor,
Professor of the Department
of Financial and Economic Security,
“KROK” University*

The methodological approach to minimization of the negative impact of destabilizing environmental factors on vehicle engineering enterprises

Based on established facts of ineffectiveness of enterprises undertaken measures to withstand the destabilizing factors of the environment, the necessity of intensification of joint efforts by several business entities was proved. The methodological approach to confront the destabilizing impact of environmental factors thanks to joint efforts of enterprises and government and public institutions was developed. In this approach directions, methods and principles of these entities were defined; the result of it is an achievement of the desired results in reducing the negative impact of destabilizing factors of the environment on vehicle engineering enterprises.

Keywords: vehicle engineering enterprises, associations of enterprises, associations, destabilizing factors, raiding, shadow economy, corruption.

Постановка проблеми

Зважаючи на те, що вітчизняні підприємства впродовж всього часу функціонування в умовах незалежності України постійно стикаються з масштабним впливом дестабілізуючих чинників зовнішнього середовища, актуалізується потреба формування дій для нейтралізації такого впливу. Враховуючи факт мінімальної можливості індивідуальної протидії компаній зазначеному впливу, обумовлюється потреба координації дій суб'єктів господарювання з метою досягнення спільних інтересів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Здебільшого дослідження науковців на теренах України базуються на формуванні наукових рекомендацій для побудови механізму протидії впливу деста-

білізуючих чинників зовнішнього середовища на економічну безпеку підприємств з позиції дій державних органів влади [9, 10] і нівелюється участь у цьому процесі самих суб'єктів господарювання, а також інших представників бізнес-середовища.

Не вирішені раніше частини загальної проблеми

Відсутність адекватного до діяльності підприємств транспортного машинобудування методологічного підходу мінімізації негативного впливу дестабілізуючих чинників зовнішнього середовища.

Формулювання цілей статті

Розробити методологічний підхід мінімізації негативного впливу дестабілізуючих чинників зовнішнього середовища на діяльність підприємств транспортного машинобудування (ПТМ) шляхом об'єднання зусиль підприємств та державних і суспільних інститутів.

Виклад основного матеріалу дослідження

Основним інструментом протидії загрозам зовнішнього середовища підприємств транспортного машинобудування, серед яких пріоритетними визначено: наслідки світової фінансової кризи, конкуренцію зі сторони іноземних виробників транспортних засобів, недосконалість законодавчої бази щодо виробництва транспортних засобів, недоліки у державному регулюванні галузі, незадовільні умови ведення бізнесу в Україні, значний ступінь тінізації національної економіки та рівня корупції, низьку купівельну спроможність населення, економічні злочини (рейдерство) та криміналізацію суспільно-економічного життя, а також вдосконалення державного управління, є участь суспільства у виробленні рішень і його контроль за діяльністю державного сектора [5, с. 238]. Відповідно до ст. 70 Господарського кодексу України суб'єкти господарювання мають право на добровільних засадах об'єднувати свою господарську діяльність (виробничу, комерційну та інші види діяльності) на умовах і в порядку, установлених законами [1].

В Україні існують наступні організаційно-правові форми об'єднань підприємств: асоціації, корпорації, консорціуми, концерни. Лише асоціації не передбачають централізованого управління виробничо-господарською діяльністю, тому для протидії впливу дестабілізуючих чинників зовнішнього середовища – це найефективніша форма об'єднання зусиль.

Як зазначено у статті 120 Господарського кодексу України, асоціація – договірне об'єднання, створене з метою постійної координації господарської діяльності підприємств, що об'єдналися, шляхом централізації однієї або кількох виробничих та управлінських функцій, розвитку спеціалізації і кооперації виробництва, організації спільних виробництв на основі об'єднання учасниками фінансових та матеріальних ресурсів для задоволення переважно господарських потреб учасників асоціації. У статуті асоціації повинно бути зазначено, що вона є господарською асоціацією.

Асоціація являє собою «м'яку» форму централізації зусиль її учасників, для неї характерні менша централізація управлінських зв'язків порівняно з іншими видами об'єднань, можливість одночасно бути членом кількох асоціацій; централізує лише одну чи декілька з чималого переліку виробничо-господарських та управлінських функцій [2].

Асоціація не має права втручатися у господарську діяльність підприємств – учасників асоціації.

За рішенням учасників асоціація може бути уповноважена представляти їхні

інтереси у відносинах з органами влади, іншими підприємствами та організаціями [1].

Найбільш характерними рисами координаційної діяльності і функціями асоціації, які не суперечать антимонопольному законодавству, можуть бути такі:

- надання учасникам централізованих послуг у вигляді юридичних консультацій, допомога в здійсненні експорту, кредитуванні, підготовці та перепідготовці кадрів;
- інформаційний пошук і забезпечення членів асоціації матеріалами щодо сутності сучасних технічних розробок, промислових стандартів, промислової статистики;
- забезпечення членів асоціації ринковою інформацією;
- здійснення рекламних заходів зі сприяння експорту і стимулювання попиту на внутрішньому ринку;
- пошук нових ринків збуту готової продукції, а також сфер матеріально-технічного постачання.

Члени асоціації зберігають юридичну самостійність і можуть поєднувати свою діяльність у ній з участю в інших асоціаціях і господарських об'єднаннях [6].

Участь в асоціаціях дозволить окремим ПТМ отримати синергетичний ефект, який розкривається у виявленні та нарощуванні показників, досягнути яких вдалося внаслідок об'єднання зусиль. Синергетичний ефект проявлятиметься у результативності комбінування взаємодоповнюючих ресурсів; усуненні дублюючих функцій; посиленні позицій в середовищі; підвищенні ефективності здійснюваних заходів.

Підприємства транспортного машинобудування створили у 1997 р. асоціацію автовиробників України «Укравтопром». Засновниками «Укравтопрому» виступили більш як 20 підприємств, серед яких провідні підприємства галузі України – ВАТ «ЗАЗ», ВАТ «ЛАЗ», ХК «АвтоКрАЗ» та ін. Сьогодні членами асоціації є 18 потужних підприємств вітчизняного транспортного машинобудування. Головне завдання асоціації – представництво та захист інтересів українських виробників транспортних засобів у міжнародних та державних інституціях, а також координація зусиль підприємств галузі з урахуванням світових тенденцій розвитку виробництва транспортних засобів. З 19 січня 1998 р. асоціація «Укравтопром» є повноправним членом асоціації ОІСА (Міжнародна асоціація автовиробників) – вагомою у світі автомобілебудування організації, що об'єднує 32 країни-виробника автотехніки. Асоціація «Укравтопром» розробила Стратегію розвитку автомобільної промисловості та регулювання ринку автомобілів на період до 2015 року, яка стала основою розробленої Міністерством промислової політики України «Загальнодержавної цільової економічної програми розвитку автомобільної промисловості та регулювання автомобільного ринку до 2015 року». Завдяки активній співпраці спеціалістів асоціації «Укравтопром» з народними депутатами України – представниками профільних парламентських комітетів розроблено низку галузевих законодавчих актів, спрямованих на розвиток та підтримку в умовах кризи української економіки, в т.ч. автомобільної промисловості [3-8].

Значно ефективнішою буде взаємодія не лише підприємств у межах асоціації, а й асоціацій між собою. Можна запропонувати наступну конфігурацію взаємодії асоціацій з метою протидії впливу дестабілізуючих чинників зовнішнього середовища на діяльність ПТМ (рис. 1).

Першочерговим заходом, який можуть здійснити асоціації з метою координації дій, є визначення пріоритетів діяльності щодо протидії впливу дестабілізую-

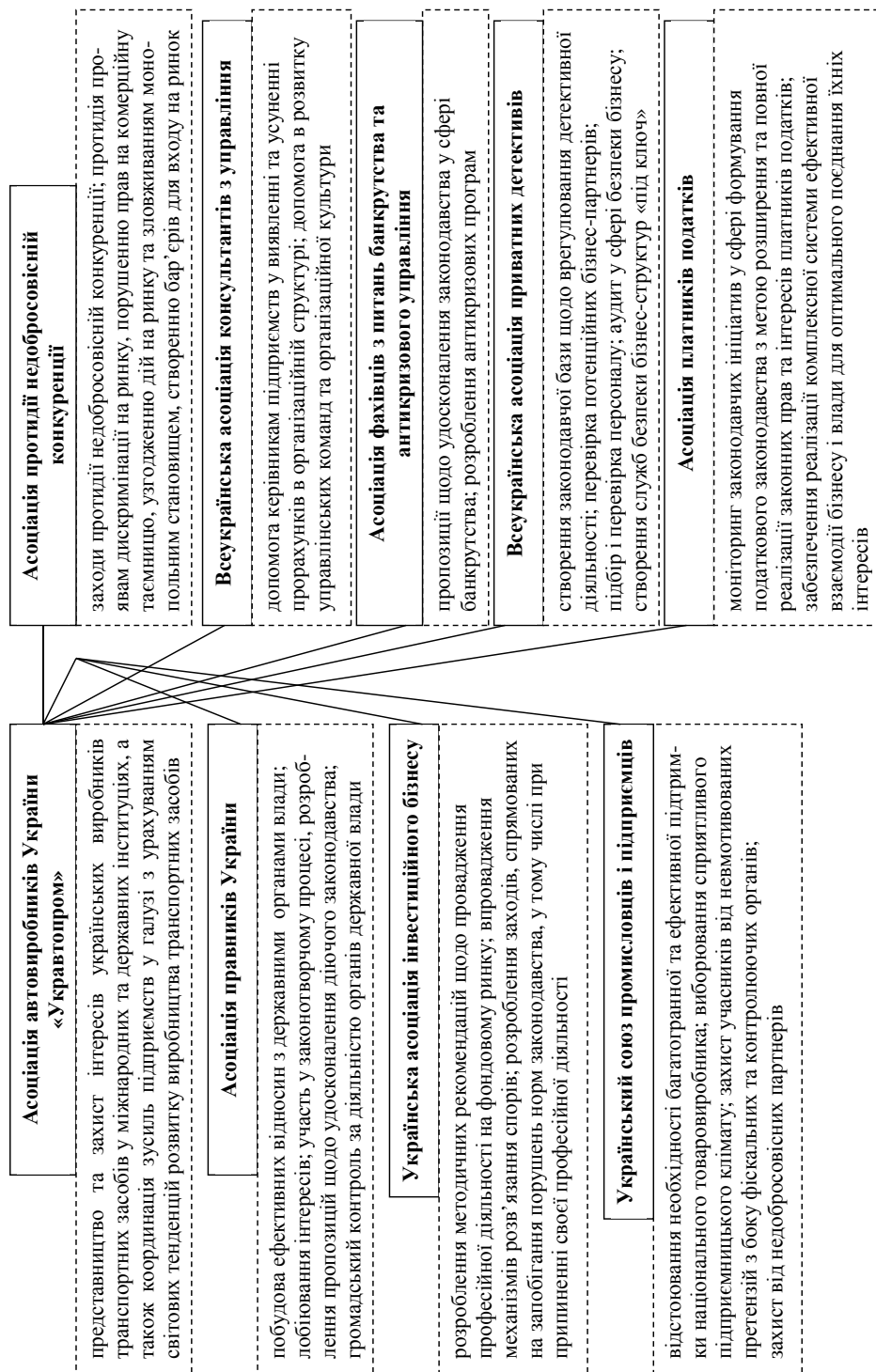

Рис. 1. Пропозиції для об'єднання зусиль асоціацій різного спрямування щодо протидії впливу дестабілізуючих чинників ЕБПТМ

Джерело: авторська розробка

чих чинників. Незаперечним і найважливішим для бізнес-середовища України є успішне та швидке завершення військових дій АТО, а також протидія корупції, удосконалення податкового законодавства та діяльності державних органів, що стимулюють зростання рівня тіньової діяльності і погіршення криміногенної ситуації в економічній сфері.

У зв'язку з тим, що переважна більшість проявів впливу дестабілізуючих чинників зовнішнього середовища на ПТМ зумовлена масштабними розмірами проявів корупції та тіньової економіки в українському суспільстві, виникає необхідність об'єднання зусиль підприємств для мінімізації такого впливу.

Заходи протидії впливу дестабілізуючих чинників зовнішнього середовища шляхом об'єднання зусиль підприємств (*авторський підхід*):

1. В інформаційній сфері:

- інформаційні кампанії щодо формування критичного ставлення суспільства до проявів корупції;

- використання новітніх технологій, які уможливають прозорість здійснення діяльності та прийняття рішень (наприклад, проведення тендерних закупівель з прямою трансляцією через Інтернет; ведення електронного реєстру закупівель; запровадження системи електронних торгів);

- проведення інформаційних кампаній щодо висвітлення результатів діяльності окремих підприємств та об'єднань підприємств у сфері протидії загрозам зовнішнього середовища;

2. У законотворчій сфері:

- лобіювання визнання на законодавчому рівні вичерпного переліку адміністративних послуг, платності чи безоплатності їх надання, обґрунтованих термінів їх надання;

- лобіювання максимальної комп'ютеризації документообігу;

- розроблення пропозицій щодо удосконалення процедури застосування штрафів;

- участь у публічному обговоренні нормативно-правових документів;

- виявлення і попередження фактів лобіювання у вищих органах державної влади вузьких приватних інтересів окремих представників бізнесу;

- відслідковування та експертиза законопроектів з подальшим винесенням на обговорення нормативно-правових актів;

- лобіювання заохочень інвестиційного використання коштів, що легалізуються;

- участь у розробленні рекомендацій для формування механізму погашення заборгованості за валютними кредитами;

3. В інституційній сфері:

- участь у розробленні пропозицій щодо зменшення втручання держави в економіку і зниження адміністративних бар'єрів;

- участь у неформальних угодах бізнесу та влади, що передбачають необхідність виконання досягнутих неформальних домовленостей обома сторонами;

- співпраця з громадськими організаціями у сфері розроблення рекомендацій протидії макроекономічним загрозам;

- залучення фахівців до розслідування фактів зловживань, утисків з боку представників державної влади;

4. В організаційній сфері:

- застосування на добровільних засадах стандартів;

- формування корпоративної культури;

- формування позитивної ділової репутації;
- створення системи маркування товарів з метою протидії їх тіньовому виробництву та імпорту;
- оформлення товаросупровідних документів на бланках суворої звітності, що значно підвищує ймовірність виявлення тіньових економічних операцій;

- координація зусиль з метою протидії тіньовій зайнятості;
- проведення моніторингу та виявлення фактів тіньової діяльності підприємств-партнерів;
- відслідковування та попередження проникнення кримінальних угруповань у легальний бізнес або організації нелегальної підприємницької діяльності;

5. У сфері міжнародного співробітництва:

- участь та/або сприяння розвитку міжнародного співробітництва у всіх сферах боротьби з корупцією та економічною злочинністю;
- географічне розширення ринків збуту;

6. В освітній сфері:

- ініціатива та участь у співпраці з ВНЗ щодо введення у навчальні програми курсу «Антикорупційні стандарти поведінки».

Ефективність заходів координації зусиль підприємств щодо протидії впливу дестабілізуючих чинників зовнішнього середовища буде високою лише за умови поєднання їх зі змінами на державному рівні, серед яких пріоритетними повинні бути наступні:

- формування державної політики підтримки легальної підприємницької діяльності;
- формування якісного правового поля;
- формування системи ефективного моніторингу результатів підприємницької діяльності;
- сприяння розвитку громадянського суспільства;
- формування системи протидії монополізації ринку;
- введення практики обов'язкового пояснення джерел надходження коштів на купівлю предметів розкоші для всіх фізичних осіб;
- створення Національного бюро розслідувань для виявлення злочинів, що вчиняються посадовими особами органів державної влади;
- удосконалення та реформування правоохоронної системи;
- створення прозорої системи роботи контролюючих органів;
- спрощення системи реєстрації підприємств, ліцензування окремих видів діяльності та отримання дозволів;
- оптимізація податкового навантаження;
- посилення ступеня відповідальності за економічні злочини;
- залучення до боротьби з економічними злочинами міжнародних організацій, які спеціалізуються на діяльності в даній сфері;
- заохочення вітчизняних підприємств до інвестування одержаного прибутку у власний розвиток;
- розроблення заходів державної політики з метою підвищення рівня купівельної спроможності громадян.

Ці заходи повинні підкріплюватися активною взаємодією державних структур і громадських інститутів. Прикладом успішного громадського об'єднання є Національна платформа малого та середнього бізнесу, яка об'єднує лідерів бізнес-асоціацій, представників аналітичних центрів та ЗМІ для захисту інтер-

есів учасників, формування вимог до влади для реалізації реформ з метою покращання бізнес-клімату в Україні.

Не можна оминати увагою і діяльність недержавних структур, які функціонують у сфері забезпечення безпеки (охоронні, детективні, аналітичні та консалтингові агентства). Саме вони сприяють досягненню суб'єктами господарювання бажаного рівня економічної безпеки і мають значний вплив на протидію дестабілізуючим чинникам.

Враховуючи зазначені вище особливості, можна сформувати методологічний підхід до мінімізації негативного впливу дестабілізуючих чинників зовнішнього середовища на діяльність ПТМ.

Структуру методологічного підходу до мінімізації негативного впливу дестабілізуючих чинників зовнішнього середовища на діяльність ПТМ зображено на рис. 2.

Зупинимося детальніше на методах і принципах. Методи мінімізації негативного впливу дестабілізуючих чинників зовнішнього середовища – це набір прийомів та засобів, які використовуються суб'єктами з метою впливу на процеси та явища для досягнення поставлених цілей. Найбільш оптимальним набором методів запропоновано наступний:

- економічні – передбачають формування економічних умов, що сприяють направленню діяльності суб'єктів на виконання поставлених завдань (заробітна плата, регулювання цін, прибутків та податкових зборів тощо);

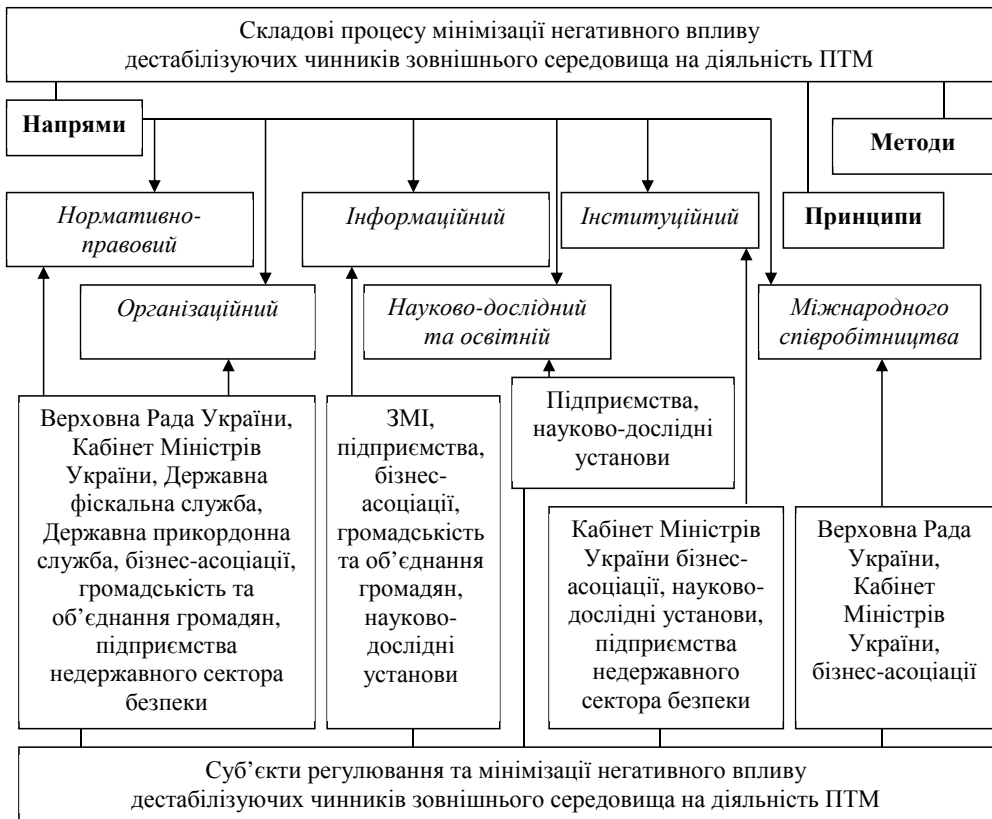

Рис. 2. Методологічний підхід до мінімізації негативного впливу дестабілізуючих чинників зовнішнього середовища на діяльність ПТМ

Джерело: авторська розробка

- психологічні – передбачають вплив на свідомість населення з метою підвищення рівня усвідомленості проблеми впливу зовнішніх загроз на діяльність суб'єктів господарювання;

- адміністративно-правового регулювання – встановлення регулюючої дії впливу норм чинного законодавства, реалізується шляхом встановлення обов'язків і заборон та надання дозволів, здійснення контролю і нагляду;

- організаційні – формують розподіл обов'язків суб'єктів та постійний їхній перегляд і коригування.

Принципи мінімізації негативного впливу дестабілізуючих чинників зовнішнього середовища на діяльність ПТМ:

- законності;

- раціональності використання ресурсів;

- суспільного визнання цінності діяльності щодо мінімізації впливу зовнішніх загроз – вагомість вказаного принципу обумовлюється потребою формування суспільного світогляду щодо необхідності уникнення неправомірних дій.

Висновки

Таким чином, розроблений методологічний підхід дозволить скоординувати зусилля суб'єктів та залучити громадськість і громадські об'єднання, що сприятиме формуванню позитивного світогляду у населення і створенню можливості уникнути низки загроз з метою мінімізації негативного впливу дестабілізуючих чинників зовнішнього середовища на діяльність ПТМ.

Напрямом подальших досліджень передбачено розроблення комплексу заходів та рекомендацій для ПТМ, які дали б змогу сформуванню системи дій для протидії впливу дестабілізуючих чинників зовнішнього середовища на рівні підприємств.

Література

1. Господарський кодекс України. Закон України від 16.01.2003 № 436-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://kodeksy.com.ua/gospodars_kij_kodeks_ukraini.htm.

2. Господарське право: Практикум / В.С.Щербина, Г.В. Пронська, О.М. Вінник та інші; за заг. ред. В.С. Щербини. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – 347 с.

3. Діловий клімат: яких змін очікує український бізнес в умовах війни та економічної кризи. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ier.com.ua/ua/publications/articles/?pid=4595>.

4. *Копитко М.І.* Економічна безпека підприємств з виробництва транспортних засобів: [Монографія] / М.І. Копитко – Львів: Ліґа-Прес, 2015. – 556 с.

5. Обстеження потенціалу виробництва високотехнологічної промислової продукції за період 2005-2007 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrstat.gov.ua>.

6. Обсяги продажу автомобілів на українському ринку цього року впали на 45%. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zik.ua/ua/news/2014/07/04/>

7. *Перетятко А.В.* Аспекти розвитку вітчизняного легкового автомобілебудування / А.В. Перетятко // Економіка: реалії часу. Науковий журнал, 2013. – № 5 (10). – С. 31-37. [Електронний ресурс] – Режим доступу до журн.: <http://www.economics.opu.ua/files/archive/2013/n5.html>.

8. Статистика. Заходи. [Електронний ресурс]. Офіційний сайт Асоціації автопромисловців України «УкрАвтопром». – Режим доступу: <http://ukrautoprom.com.ua/>.

9. *Томас В.* Якість економічного зростання / В. Томас, М. Дайламі, А. Дарешвар та ін.; наук. ред. пер. О. Кілієвич. – К.: Видавництво Соломії Павличко «Основи», 2002. – 350 с.

10. *Тоцький В.І.* Організаційний розвиток підприємства / В.І. Тоцький, В.В. Лаврененко, Київ: КНЕУ, 2005. – 247 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://library.if.ua/book/28/1917.html>.